

Snježana Kragulj, asistentica

skragulj@ufos.hr

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Učiteljski fakultet u Osijeku

Didaktički pristupi razvoju darovitosti

Sažetak:

Odgojno-obrazovni proces je uvjetovan određenom didaktičkom orijentacijom na osnovi koje se oblikuju različite metodike odgoja i obrazovanja. Budući da didaktičari različito gledaju na pojedine orijentacije u teoriji odgojno-obrazovnog procesa to se odražava i na praksu pa se razlike pojavljuju pri različitom naglašavanju pojedinih aspekata odgojno-obrazovnog procesa, odnosno dolazi do naglašavanja jedne od dimenzija jedinstvenog odgojno-obrazovnog procesa.

U radu su prikazani rezultati ispitivanja stavova budućih učiteljica i učitelja o tome koji didaktički pristup najviše doprinosi razvoju darovitosti. Budući da su na kolegiju Didaktike upoznati s tim različitim pristupima, ispitali smo njihov odnos prema sociocentrističkom i pedocentrističkom pristupu, znanstvenom, umjetničkom i radnom pristupu, adaptibilnom i emancipacijskom pristupu te sustavnom i kreativnom pristupu.

Ključne riječi: didaktika, nastava, darovitost, sociocentristički pristup, pedocentristički pristup, znanstveni pristup, umjetnički pristup, radni pristup, adaptilni pristup, emancipacijski pristup, sustavni pristup, kreativni pristup

Uvod

Postojeći od 17. stoljeća, didaktika se uvijek nalazila pred brojnim izazovima i društveno-političkim promjenama koje su je više i/ili manje oblikovale znanošću kakva ona danas postoji. Već je u samom nazivu doživjela znatan broj kontroverzi pa danas znamo da se u širem društvenom kontekstu didaktika na svim dijelovima svijeta ne poznaje samo pod tim nazivom, ali gledajući na sadržaj kojega didaktika proučava možemo reći da ona u svijetu odgovara još jednom drugom nazivlju – teoriji kurikulumu. Danas znamo da postoje (još uvijek) polemike o tome je li didaktika dio kurikulumu ili je kurikulum dio didaktike¹.

Uzrok neusklađenosti i neodređenosti pojmova i nazivlja možemo zahvaliti različitim teorijskim pristupima koji su u didaktičkoj teoriji i praksi sveprisutni i sveobuhvatni. Možemo reći da oni umnogome određuju cjelokupan prosvjetni život kako u odgojno-obrazovnim institucijama (školama i fakultetima) tako i u širem društvenom kontekstu. Različita teorijska polazišta različito utječu na formiranje didaktike kao znanosti. Znamo da se navedena teorijska polazišta isprepliću te da niti u jednom didaktičkom konceptu nećemo susresti potpunu dominaciju samo jednoga pristupa već možemo govoriti o ispreplitanju nekoliko njih, a dominaciji samo jednoga. Dominacija pojedinog teorijskog pristupa je iznimno važna iz razloga što se praksa naslanja na teoriju od koje polazi pa iz

¹ Jelavić (2008.) u svojoj didaktici navodi da se didaktika ne može poistovjetiti s teorijom kurikulumu zato jer didaktika više nego li teorija kurikulumu stvara svoju teoriju, a teorija kurikulumu i kurikulum (kao izvedbeni program) postaju dijelom didaktike.

navedenoga možemo zaključiti da će se i organizacija i izvođenje nastave odvijati u duhu dominantnijeg teorijskog pristupa. Ovisno o tome što u nastavi želimo potaknuti i postići, priklonit ćemo se jednom od teorijskih pristupa koji će u svojoj koncepciji zagovarati ideju koji bi trebala iznjedriti tako organizirana i doživljena nastava.

Iščitavajući literaturu koja se bavi navedenom problematikom možemo reći da se uočava i izdvaja devet najdominantnijih teorijskih pristupa koji su se kroz ne tako dugu didaktičku povijest, pojavljivali i nastajali čak pomalo trendovski, ali i rasli i mijenjali se s dosezima i razvojem ostalih znanosti koji su vrlo bliske i povezane s pedagogijom (filozofija, sociologija, psihologija), a samim time i didaktikom.

Pojam darovitosti doživio je brojne promjene, koje su se u većoj i/ili manjoj mjeri odražavale u odgojno-obrazovnom sustavu, preciznije nastavi. Povijest darovitih možemo opisati na način da su se daroviti prvo u nastavi smatrali nepoželjnima, jer su „odskakali“ od drugih i često su bili gotovi prije ostalih pa im se trebalo pripremiti dodatnoga materijala za proučavanje, da bi ih se u jednom vremenu počelo maksimalno iskorištavati, slavši ih na razna natjecanja kako bi svojim školama priskrbili što veći broj priznanja i prvih mjesta što je nerijetko dovodilo do zasićenja učenika koji su bili pretrpani obavezama, jer se smatralo da ako su nadareni npr. za biologiju, zašto ne bi bili i za kemiju i slično. Govoreći iz vlastitog iskustva mogu reći da su učenici, najčešće pod pritiscima i drugih nastavnika odustajali od svojim prvobitnih interesa i na kraju osnovnoškolskog obrazovanja više nisu znali što je stvarno njihov interes. Većina ih nikada nije završila visoko obrazovanje. U daljnjem tekstu nalazimo prikaz devet najdominantnijih teorijskih pristupa te utjecaj navedenih pristupa na predmet istraživanja – poticanje darovitosti.

Teorijski pristupi

Postoje različiti teorijski pristupi u didaktici. Predmet interesa je koji didaktički pristupi u nastavi potiču ili sputavaju razvoj darovitosti. Većina didaktičara na različite načine gleda kao na različite dimenzije odgoja i obrazovanje pri čemu se razlike pojavljuju pri određivanju prioriteta jedne od dimenzija jedinstvenog odgojno-obrazovnog procesa. Pred vama se nalazi devet pristupa koji su ukratko opisani.

1. **Sociocentristički pristup** – zagovara mijenjanje čovjeka prema potrebama i interesima društva. Navedeni pristup zagovara strogo propisane programe kojih se nastavnik mora pridržavati. Zagovaraju se autoritarni odnosi i jednosmjerna komunikacija nastavnik - učenik, dok je komunikacija među učenicima zabranjena. Krute sociocentrističke pozicije zadržale su se uglavnom još u istočnoeuropskim zemljama, a u većoj mjeri nažalost i kod nas (Bognar, Matijević, 2002.). Ciljevi i sadržaji su se isključivo određivali u skladu s interesima društva, a ne pojedinca. Shvaćanje odgoja i obrazovanja preko sociocentrističke pozicije iznjedrilo je didaktička rješenja koja prepoznajemo kao frontalnu nastavu (učenici sjede jedni drugima za potiljkom), kruti predmetno-satni sustav, predavačku nastavu. Sa sigurnošću možemo reći da je ovaj sustav odgovarao stvaranju poslušnih građana, koji puno ne pitaju (jednosmjerna komunikacija), a u većoj je mjeri onemogućio razvoj kreativnih pa i darovitih.
2. **Pedocentristički pristup** – pojavljuje se početkom dvadesetog stoljeća kao reakcija na staru školu koju je obilježavala krutost i represivnost, dok su se u svijetu događale demokratske promjene. U skladu s navedenim promjenama, škola se morala otvoriti i okrenuti čovjeku i njegovim potrebama. zagovara mijenjanje društva u skladu s interesima i potrebama pojedinca. Pedocentristički pristup zagovara mogućnost da se propisi mogu mijenjati s obzirom na potrebe i interese onih kojima su namijenjeni - učenicima. Dozvoljena je i poželjna dvosmjerna komunikacija između nastavnika i učenika, ali i komunikacija učenika međusobno. Zagovara se demokratski pristup. Učenicima se dopušta biti kreatorima nastave u kojoj sudjeluju, ali i slobodni su pri uređenju prostora u kojemu se izvodi odgojno-obrazovni proces. Možemo reći da je najveća odlika pedocentrističkog pristupa što omogućava

učenicima da napreduju prema svojim mogućnostima, uvažavajući pri tome individualne interese i potreba. Sve što se nalazi u učionici, ali i sama njezina uređenost, u funkciji je podređivanja dječjim željama. Naravno, treba paziti da se ne pretjeruje s učeničkim željama, jer bi u tom slučaju pedocentristički pristup otišao u svoju krajnost – nekritično veličanje djeteta.

3. **Znanstveni pristup** – usmjeren je na poučavanje učenika što većem broju informacija i podataka koje će učenici samostalno usvajati i znati ih primijeniti u prigodama u kojima budu potrebna navedena znanja. Znanstveni pristup kao cilj naglašava stjecanje znanja i razvoj sposobnosti mišljenja. U izboru sadržaja znanstveni pristup daje prednost znanstvenim sadržajima i oni su obično najzastupljeniji u programima. Kao cilj, ovaj pristup naglašava stjecanje znanja i razvoja sposobnosti mišljenja. Nepoželjnim se smatra unošenje emocija koje prema ovome pristupu umanjuju učinkovitost misaonih akcija te ih prekidaju i otežavaju pamćenje. Možemo reći da je većina sveučilišta podložna znanstvenom pristupu pa se mnogi danas protive istraživanjima u visokoškolskoj nastavi koji zagovaraju prisutnost i važnost emocija za odgojno-obrazovni proces.
4. **Umjetnički pristup** – zagovara bogatstvo doživljaja i razvoj senzibiliteta. Umjetnički pristup preferira umjetničke sadržaje, pažnja se posvećuje pričanju priča, slušanju glazbe, gledanju kazališnih i filmskih predstava, promatranju likovnih ostvarenja, ali i umjetničkom stvaralaštvu djece. Navedeni pristup potiče razvoj ljudske spontanosti i kreativnosti. Učenici doživljaje u nastavi izražavaju načinima koja su primjerena fenomenu njihovoga doživljaja, što predstavlja preduvjet za razvoj i bavljenje onim područjem koje odgovara pojedincu, a ne cijelome razredu. Zagovornici ovoga pristupa su Weber i Stainer.
5. **Radni pristup** – cilj vidi u osposobljavanju učenika za rad te shvaćanje rada kao osnovne djelatnosti čovjeka. Pri izboru sadržaja radni pristup nešto veće značenje pridaje radnim i tjelesnim aktivnostima, ali se ne zapostavljaju ni znanstveni ni umjetnički sadržaji. Stečena znanja trebaju biti stavljena u službu njihovoga budućega zanimanja sa što konkretnijim primjerima, kako bi se učenicima pružilo što više praktičnih iskustava s kojima će se susretati u svom budućem poslu. Danas odraz ovoga pristupa možemo vidjeti na fakultetima koji svoje studente pripremaju za tržište rada šaljući ih na praksu, ali i kroz niz vježbi, od kojih se sastoji većina kolegija, na kojima se studenti susreću s konkretnim problemima i mogućim rješenjima navedenoga problema. radni pristup pretpostavlja praktičnu aktivnost učenika pri realizaciji odgojno-obrazovnih sadržaja, neovisno o tome radili li se o znanstvenim, umjetničkim ili radnim sadržajima (Bognar, Matijević, 2002.). Prostori u kojima se izvodi nastava su često opremljeni kao praktikumi s mnoštvom materijala s kojima će se učenici susretati u budućemu poslu.
6. **Adaptivni pristup** – polazi od shvaćanja da je odgojno-obrazovni proces oblik prilagođavanja pojedinca uvjetima društvenog života te da je jedan od važnijih načina “oblikovanja” pojedinca prema potrebama društva. Adaptivni pristup zahtjeva mijenjanje čovjeka te teži poslušnoj i konformističkoj ličnosti koja neće dovoditi u pitanje postojeće vladajuće društvene vrijednosti. U metodskom pristupu adaptivni se koncept temelji na redu, radu i disciplini. Odgojno-obrazovni proces je već unaprijed isplaniran od strane nastavnika i učenicima se ne omogućava sudjelovanje u izradi plana niti se on može mijenjati. Od učenika se očekuje da u nastavi doživi ono što je za njega predvidio nastavnik .
7. **Emancipacijski pristup** – smatra da stalni konflikt pojedinca i društva treba rješavati u korist pojedinca i njegovih ljudskih potreba, koje se u postojećim povijesnim uvjetima mogu samo djelomično zadovoljiti. Emancipacijski pristup zahtjeva mijenjanje društva i teži slobodnoj i kritičnoj ličnosti koja sve “istine” ponovo preispituje. To se vidi i u odnosu prema sadržajima

na čiji izbor utječu i učenici i učitelji, a od učenika se ne očekuje da u nastavi doživi ono što je za njega predvidio nastavnik, nego ima slobodu izraziti ono što je stvarno doživio u nastavi. Interpretacija je pak kritička, a ne dogmatska. U metodskom pristupu emancipacijski se koncept temelji na sudjelovanju, dogovaranju i samoupravljanju.

8. **Sustavni pristup** – se usmjerava na povećanje efikasnosti odgoja i obrazovanja, a samim time i odgojno-obrazovnog procesa. Zagovornici ovoga pristupa smatraju da je sustavnost, objektivnost i egzaktnost ključ uspjeha za sve. Često se u praksi događa da se opterećeni povećanjem efikasnosti odgoja i obrazovanja, zagovornici ovoga pristupa više usmjeravaju na mehaničko učenje kako bi postigli krajnji cilj pa iz navedenih razloga učenicima daju jasne upute pri čemu se učenikova aktivnost smanjuje te njegova uloga u nastavi postaje pasivna, a učenici postaju objekti koji izvršavaju obaveze koje su dobili vodeći se uputama.
9. **Kreativni pristup** - u nastavi je usmjeren na poticanje kreativnih aktivnosti učenika, uvažavaju se nove ideje, prihvaćaju različitosti i posebitosti svakoga učenika. Učenici su u mogućnost kreirati sadržaje kojima se bave, ali i predlagati nove. Učenici se često opredjeljuju za one aktivnosti u kojima njihova kreativnost najviše dolazi do izražaja. Komunikacija u nastavi je dvosmjerna, jer omogućuje komunikaciju učenika i nastavnika, ali i učenika međusobno.

Pojam darovitosti² kroz prizmu promjena

O pojmu i pojavi darovitosti više se pisalo nego što se djelovalo u odgojno-obrazovnom procesu. Odmah je na početku potrebno reći da valja razlikovati pojam darovitosti od pojma talenta ili talentiranosti³. Danas uočavamo da je sve manje tzv. prosječnih učenika, a sve više onih s posebnim potrebama (svako dijete ima svoje specifične potrebe koje su svojstvene samo njemu), a da pri tome ne mislim samo na učenike s poteškoćama i darovite učenike. Pravovremena identifikacija, kvalitetan odgojno-obrazovni rad te pozitivan odnos sredine prema nadarenim osobama ključni su u cjelokupnom radu s darovitom djecom. Nastavnici su izuzetno važni u cjelokupnom razvoju i odgojno-obrazovnom radu s darovitim učenicima. Oni su bitni u prepoznavanju znakova koji ukazuju da neko dijete ima iznadprosječne sposobnosti, jer su u svakodnevnom kontaktu sa djecom; bitni su u fazi identifikacije djece koja posjeduju iznadprosječne sposobnosti i, naravno, u odgojno-obrazovnom procesu s nadarenom djecom. Ukoliko se ne odgovori na potrebe nadarene djece, oni mogu postati djeca s problemima u ponašanju i tada im je iz drugog razloga potrebna posebna pomoć. Pod terminom nadarena djeca Winner (1996; prema: Cvetković - Lay i Sekulić – Majurec, 2002.) podrazumijeva one koji imaju tri karakteristične i atipične osobine u odnosu na ostalu djecu: 1) rano sazrijevanje, 2) otpočeka pjevaju svoju pjesmu i 3) zanos u ovladavanju vještinama. Spomenimo ovdje i teorije darovitosti (Marinović, 2011): Gardnerova teorija višestrukih inteligencija (7 inteligencija, a u novije vrijeme se izdvaja i emocionalna inteligencija kao 8.), Renzullijeva prstenasta teorija darovitosti (darovito ponašanje rezultat je interakcije triju osnovnih skupina ljudskih osobina: iznad-prosječne opće i/ili specifične sposobnosti, visoke usmjerenosti na zadatak i visokog stupnja kreativnosti) i Sternbergova triarhična teorija inteligencije (analitička koja podrazumijeva kritičko mišljenje, kreativna i praktična sposobnost). Analizama iz 1983. A. J. Tannenbaum postavlja još jednu teoriju, «teoriju zvijezde» pri kojoj darovitost ovisi o pet karakteristika vezanih uz svakog pojedinca: općoj sposobnosti (inteligencija), posebnim sposobnostima, potpornim osobinama, potpori okoline i slučaju (šansi). Svaka od njih naglašava jedan segment darovitosti obuhvaćajući i neke od dimenzija čovjekove osobnosti (Huzjak, 2006.).

O razlikama nadarenih i prosječnih pisali su Sternberg i Rogers (1986; prema: Cvetković-Lay, 1998.) navodeći da je ono najvažnije što ih razlikuje sljedeće: brzina prepoznavanja problema koje treba

² „Darovitost je visoko natprosječna razvijenost neke sposobnosti.“ (Pastuović, 2005.)

³ „Intelektualna se darovitost operacionalno definira kao visoko natprosječna generalna inteligencija (IQ iznad 130), dok je talent visoko razvijena neka specifična sposobnost.“ (Pastuović, 2005.)

riješiti, spremnost i spontanost u pronalaženju cijelog niza mogućih rješenja, postavljanje prioriteta u mogućim smjerovima rješavanja problema, selekciji značajnih informacija za rješavanje problem (na razini odraslog stručnjaka), odlučivanje koje je resurse nužno predvidjeti u rješavanju problemskog zadatka, sistematskom nadziranju rješenja, duljem vremenu prethodnog razmatranja i analiziranju problema. Koren (1989.) smatra da se osobine nadarenih učenika, prema kojima se oni, više ili manje, razlikuju od ostalih učenika, mogu podijeliti u četiri grupe: 1. karakteristike učenja, 2. karakteristike stvaralaštva, 3. socijalne karakteristike i 4. motivacijske karakteristike.

Postoje različiti didaktičko-metodički oblici koji se primjenjuju u radu s darovitim učenicima. Ipak, promišljanja o odgojno-obrazovnom procesu s darovitim učenicima za sada su iznjedrila samo tri primijenjena oblika, a to su: grupiranje (okupljanje učenika sličnih sposobnosti na jedno mjesto), akceleracija (ubrzano napredovanje učenika iz razreda u razred, tzv. preskakanje razreda) i obogaćivanje (dodatno angažiranje učenika u nastavi i izvan nje). Svaki od ovih pristupa u radu s darovitim učenicima ima svojih prednosti i nedostataka, no ne možemo reći da se ovim puno učinilo.

Bit poučavanja darovitih učenika je u komunikaciji, a možemo reći da vrstu komunikacije u nastavi određuju didaktički pristupi. Samo onaj didaktički pristup u kojemu se potiče dvosmjerna komunikacija, povoljan je za rast i razvoj darovitih učenika. Istraživanja pokazuju da je darovitim učenicima na nastavi uglavnom dosadno (Freeman, 2001. , Hallahan i Kauffman, 1997. , Karijašević, 2006.) Moguće je nastavnicima sugerirati da individualiziraju nastavu koristeći nastavne listiće pri čemu bi im ponudili dodane zadatke o područjima koja ih zanimaju (Karijašević, 2006.). U ovom smislu najviše je postigao Robert Dottrens, koji navodi da postoje četiri vrste nastavnih listića: listići za nadoknađivanje, listići za razvoj koji se smatraju najpoželjnijim u radu s darovitom djecom, listići za vježbanje i listići za samostalno učenje. Želja autorice nije bila detaljnije se baviti metodama i postupcima koji potiču razvoj darovitosti nego detektirati koji su didaktički pristupi najpogodniji za njihov razvoj.

Metodologija

Istraživanje je provedeno u ožujku 2011. godine na uzorku od 71 studenta budućih učitelja razredne nastave pomoću sustava moodle (www.ufos.hr/moodle) koji je ispitanicima bio otvoren dva dana, a kojega su rješavali on-line putem interneta. Studentima je zajamčena anonimnost pri ispunjavanju upitnika.

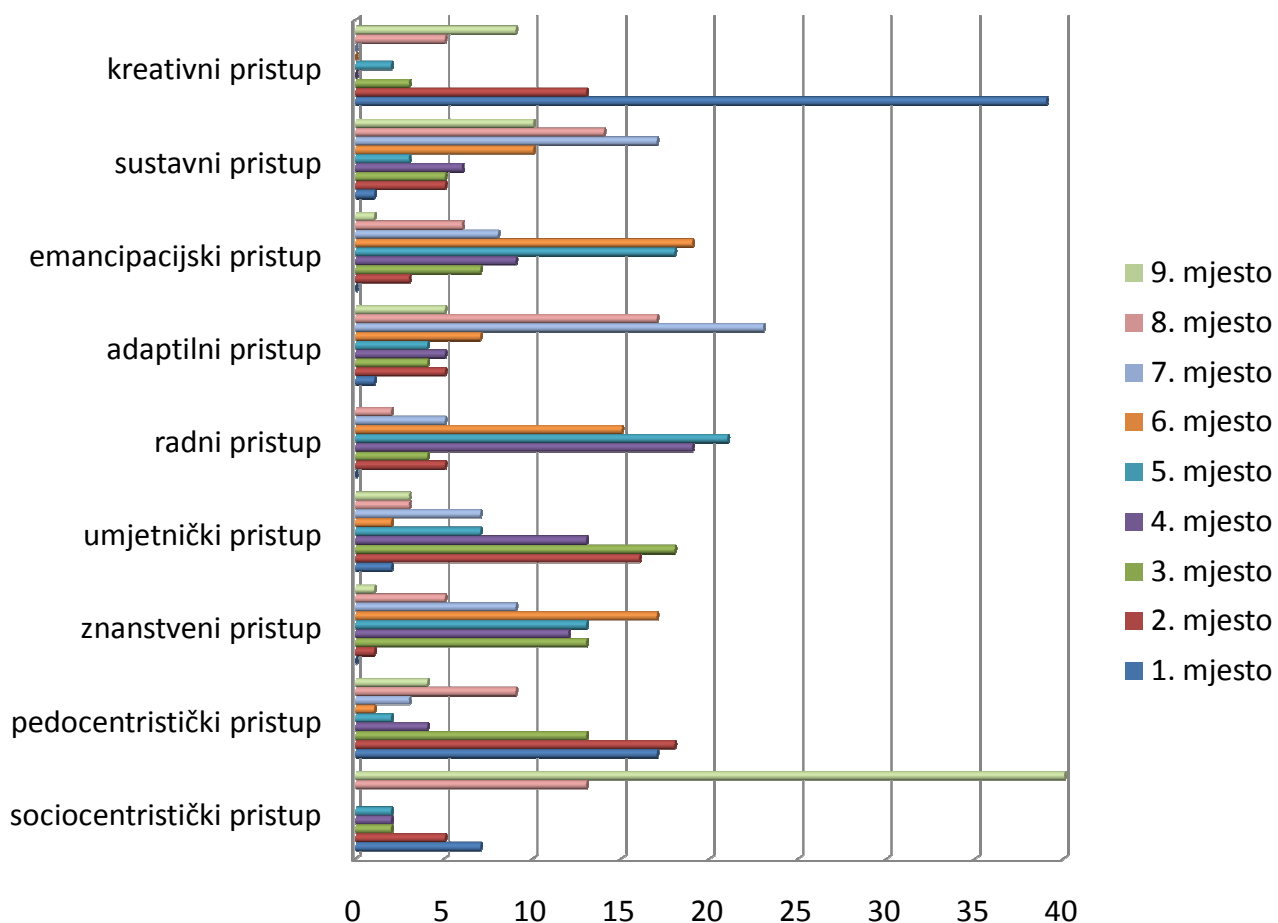
Upitnik se sastojao od 11 pitanja, a trajanje ispunjavanja samog upitnika procjenjuje se na 10-ak minuta. Prvih devet pitanja odnosilo se na rangiranje pojedinih didaktičkih pristupa koju su, prema mišljenu ispitanika, najviše doprinijeli poticanju i razvoju darovitosti kod učenika, dok su 10. i 11. pitanje bila pitanja esejskog tipa u kojima su studenti imali mogućnost napisati u čemu je teorijski pristup kojega su prvoga naveli otvoren za poticanje darovitosti kod učenika, a drugo se esejsko pitanje bavilo kategorijom darovitost koja (ne)uključuje pojam kreativnosti.

Rezultati i interpretacija

Oni didaktički pristupi koji su otvoreniji i podložniji promjenama bili su izabrani kao oni koji ujedno potiču i darovitost, što se i potvrdilo. (Vidi Grafikon 1.)

Grafikon 1.

Teorijski pristupi koji najviše potiču razvoj darovitosti

Grafikon 1. pokazuje studentsku percepciju teorijskih pristupa, njihove otvorenosti i mogućnosti poticanja darovitosti. Čak 55% studenata na 1. mjesto stavlja kreativni pristup za kojega smatraju da najviše doprinosi poticanju darovitosti. Na drugo mjesto dolazi pedocentristički pristup, a na trećem umjetnički. Onaj pristup kojega studenti smatraju nepoželjnima kada govorimo o poticanju darovitosti studenti navode sociocentristički pristup, a potom sustavni pristup (Vidi Tablicu 1.). Kako bi potkrijepili svoje percepcije, ispitanici su bili zamoljeni obrazložiti svoj odgovor, esejskim pitanjem. Dobiveni odgovori su kategorizirani i interpretirani u skladu s ciljem istraživanja, a u Tablici 1. se donose neki od studentskih komentara koji dodatno pojašnjavaju njihovu određenost.

Tablica 1.
Teorijski pristupi koji najviše pridonose poticanju darovitosti
(studentski komentari)

- kreativni pristup	- pedocentristički pristup
<p>„Na 1. mjesto stavila sam kreativan pristup, zato što smatram da pomoću kreativnosti djeca imaju mogućnost razvijati svoju darovitost.“</p> <p>“Kreativni pristup potiče darovitost jer potiče djecu da iznose svoje ideje, kreiraju sat na svoj način i svojim idejama obogate tijekom sata. Na taj način učenici razmišljaju i potiču svoju kreativnost od malih nogu.“</p> <p>„Smatram da kreativni pristup ne potiče samo kreativnost učenika, već i razvoj njihove darovitosti jer učenici sudjeluju u organizaciji sata i posvećuju više vremena onim područjima u kojima su bolji, odnosno onima za koje su talentirani te gdje će se njihova darovitost očitovati.“</p> <p>„Na prvo mjesto sam stavila kreativni pristup zato što on omogućava djeci da se izraze, da daju svoja mišljenja, a da ih nitko ne potkopava. smatram da darovitim pojedincu treba ostaviti prostora za rad, kroz zanimanje i otvoreni odnos s darovitim djetetom dijete se još više otvara i zanima ga više i više stvari te na taj način on razvija svoju darovitost. kroz komunikaciju, igru i učenje dijete postaje čovjek, a darovito dijete darovit čovjek koji može mnogo toga učiniti za ovaj svijet ukoliko mu je dopušteno da se izrazi.“</p> <p>„Izabrala sam kreativni pristup za prvo mjesto. mislim da darovita djeca kroz neke kreativne zadatke mogu pokazati svoje znanja i mogućnosti, a kod skoro većine pristupa im se razvoj darovitosti baš i ne potiče.“</p> <p>„Smatram da je kreativnost jako bitna za razvoj darovitosti.“</p> <p>„Na prvo mjesto stavila sam kreativni pristup jer smatram da iz kreativnosti proizlazi darovitost. naime, pri kreativnom pristupu učenici najčešće odabiru upravo ono u čemu su najbolji i iz toga je moguće pročitati područje njihove darovitosti, a oni su motivirani za dodatni rad i samim time razvijaju svoju darovitost...“</p>	<p>„Smatram da on najbolje razvija i otkriva sve djetetove talente. Komunikacija je jako bitna pri procesu otkrivanja darovitosti što ovaj pristup itekako dozvoljava na različite načine što mi se jako sviđa. Također, ovaj pristup omogućava djeci da se izraze na svoj najbolji način, na način koji je njima lakše, nisu ograničeni ni u čemu.“</p> <p>„Na prvo mjesto stavila sam pedocentristički pristup zbog toga što je u njemu naglašena sloboda učenika. u njemu je važna komunikacija učenika i učitelja. ponekad je dijete darovito za nešto što možda nije usko vezano uz ono što se radi, ali pedocentriizam mu daje mogućnost sudjelovanja i sukreiranja nastave.“</p> <p>„Na 1. mjesto stavila sam pedocentristički pristup zato što najviše ističe pojedinca, ali isto tako mu dopušta rad s drugima pa tako može puno više naučiti i razviti svoje vještine. kako se učenicima dopušta biti kreatorima nastave i prostora mogu više naučiti o onome što ih zanima, što im je zanimljivo ili u čemu su daroviti.“</p> <p>„Na prvo mjesto sam stavila pedocentristički pristup jer on sadrži propise i zakone koji nisu strogo određeni i mislim da je to u neku ruku pozitivno i dobro, jer to onda postaju neke smjernice koji se treba pridržavati, ali ne 'kruto', a to je u svakom slučaju za učenike bolje nego da su u potpunosti prepušteni sebi. ovdje učenici daju od sebe koliko mogu i ne forsira se nešto za što nisu, a to im pruža opuštenost u odnosu na nastavu te tek tada mogu razviti svoju darovitost. 😊“</p> <p>„Svatko od nas darovit je na neki način i može se dokazati i pokazati se u najboljem svjetlu u nekom području, a to pedocentristički pristup omogućava. za razvijanje darovitosti, korištenje iste te uspješan rad važna je socijalizacija, dobro slaganje s kolegama, dakle međusobna komunikacija baš kao i ona između učenika i učitelja jer tako najbolje uče jedni od drugih...“</p>

Uočava se da većina ispitanika naglašava kreativni i pedocentristički pristup jer je u njima najaglašenije sloboda učenika, a samim time i bavljenje onom aktivnošću, koja najbolje odgovara svakom pojedincu. Bavljenje onim što svakome od učenika najbolje „leži“, pruža se velika mogućnost da se daroviti učenici u tom smjeru razvijaju.

Posljednje, 11. pitanje se odnosilo na to smatraju li ispitanici da kategorija darovitosti uključuje i kategoriju kreativnosti i/ili obrnuto te jesu li uopće, prema njihovome mišljenju te dvije kategorije povezane (Vidi Tablicu 2.).

Tablica 2.
Darovitost vs. kreativnost⁴

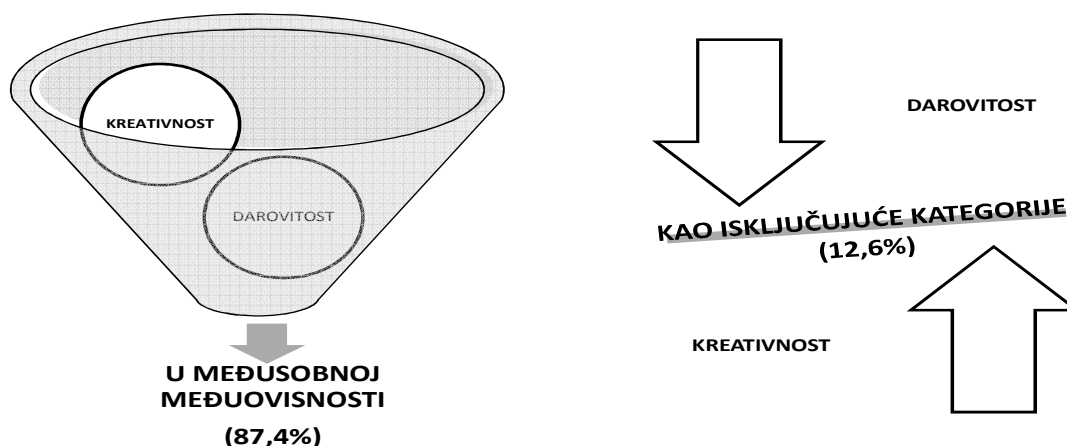
<i>- kategorija kreativnosti uključuje kategoriju darovitosti</i>	<i>- to su dvije kategorije koje ne utječu jedna na drugu</i>
<p>„Povezane su jer bez kreativnosti nema ni darovitosti prema mom mišljenju. kreativnost je važna na putu prema darovitosti.“</p> <p>„Budući da sam kategoriju kreativnosti stavila na prvo mjesto, smatram da je ona uvelike povezana s kategorijom darovitosti. jedna uključuje drugu i obrnuto.“</p> <p>„Mislim da su povezane te da je kreativnost širi pojam od darovitosti. Kreativnost obuhvaća sve segmente života i kojima se ljudi mogu kreativno izražavati te tako otkrivati svoj dar.“</p> <p>„Smatram da su te dvije kategorije povezane, ali ne nužno jer nisu svi kreativci daroviti u smislu da lijepo pjevaju ili sviraju ili neke druge sposobnosti. Oni su daroviti u zanimljivom, domišljatom načinu na koji to prenose drugima i razvijaju svoju kreativnost na taj način.“</p> <p>„Smatram kako se poticanjem kreativnosti potiče i darovitost i da jedno bez drugog ne može, odnosno da su povezane. djeca koja su za neko područje darovita ujedno su i kreativna jer smišljaju nove ideje, razumiju to područje i na kreativan način mogu ga učiniti još zanimljivijim.“</p> <p>„Smatram da kategorija darovitosti utječe na kategoriju kreativnosti, ali i da kategorija kreativnosti utječe na kategoriju darovitosti, iako IQ ne mora nužno biti povezan s kreativnošću. primjer su, tzv. geniji (Albert Einstein) koji imaju iznimno razvijenu darovitost, a koji su ujedno i kreativni jer su iskazali svoje ideje na nov način. Da geniji nisu kreativni onda ne bi postali pravi geniji. Kreativnost omogućuje darovitim ljudima da svoje ideje izraze na što originalniji način.“</p>	<p>„Kreativnost može, ali nužno ne mora biti prisutna kod darovite djece. Smatram da ukoliko dopustimo darovitom djetetu da pokaže svoju darovitost pokazat će je kroz dozu kreativnosti. Svatko od nas je kreativan, samo nekom je potrebno više vremena da pokaže i da se ona u njemu razvije. Darovite osobe koje nisu kreativne postaju stručnjaci u svom radu i području, a one koje su kreativne mijenjaju to područje te da svaka darovita osoba koja je u jednu ruku i genij bez kreativnosti i uvođenja novih metoda, suvremenijih, zanimljivih postaje bivši genij. Moj zaključak je da ukoliko darovito dijete ne pokazuje kreativnost potrebno je potaknuti je u njemu, pohvaliti svako njegovo nastojanje da uvede nešto novo, da ispolji tu svoju kreativnost jer tek tada će dijete zaista biti darovito i sposobno učiniti nešto novo.“</p> <p>„Prema mojemu mišljenju, kategorije darovitosti i kreativnosti nisu nužno povezane. ukoliko je osoba darovita, ne mora značiti da će biti i kreativna i obrnuto. kreativni ljudi nisu samo oni koji visok IQ.“</p> <p>„Nije svatko darovit, ali kreativan je. svi smo mi kreativni samo neki više a neki manje.“</p> <p>„Smatram da učenici koji su daroviti ne moraju biti i kreativni ili obrnuto. te dvije kategorije nisu povezani, tako učenici koji nisu naročito daroviti mogu biti jako kreativni, ako im se dopusti da pokazu svoju kreativnost 😊.“</p>

Iz napisanoga možemo uočiti da studenti uočavaju povezanost kreativnosti i darovitosti u smislu da se navedena dva pojma međusobno nadopunjavaju i potiču uzajaman razvoj jednoga i drugoga. Suvremeni koncept darovitosti obuhvaća, ne samo visoko razvijene sposobnosti, nego i intrinzičnu motivaciju na visoka postignuća, odnosno kreativnost. Kreativnost se očituje u inovativnom ponašanju, odnosno u proizvodnji inovacija u različitim područjima ljudske aktivnosti. (Pastuović, 2005.) Neki autori drže neopravdanim uključivanje osobine kreativnosti u koncept darovitosti i to iz nekoliko razloga. Prvi je taj što ima visoko inteligentnih (darovitih) osoba koje nisu inovativne (kreativne). Nadalje, ima kreativnih osoba koje nisu visoko inteligentne (darovite), no glavni nedostatak koncepta darovitosti, koji uključuje kreativnost, je taj što se kreativnost očituje u produkciji, odnosno ponašanju, a ono je uvjetovano ne samo osobinama osobe nego i karakteristikama okoline u kojoj se ona nalazi. (Pastuović, 2005.)

⁴ Korisno je razlikovati darovitost od kreativnosti i zbog toga jer je njihova geneza različita. Darovitost je u većoj mjeri urođena nego kreativnost. Kreativnost, naime, više ovisi o motivaciji i okolini. Na kreativnost je lakše djelovati pa su programi za razvoj darovitosti (shvaćene u širem značenju), zapravo, programi za razvoj kreativnosti. (Huzjak, 2006.)

Slika 1.

Kategorija darovitosti (ne)uključuje kreativnost

Slika 1. prikazuje odnos pojmova kreativnosti i darovitosti prema studentskim procjenama, pri čemu je uočena visoka povezanost kategorija kreativnosti s kategorijom darovitosti, čak 87,4%. O povezanosti darovitosti i kreativnosti pisali su: Gordon i Rakow (1993.), Haroutounian (1995.), Cooper (1999.), Huzjak, 2006. Kreativnošću, kao mogućim elementom darovitosti bavio se J. P. Guilford 1950. koji je uveo pojam divergentnog mišljenja stavljajući ga kao suprotnost konvergentnom mišljenju čije su glavne odlike redefinicija, osjetljivost za probleme, fluentnost, originalnost, elaboracija i fleksibilnost. Smatra se (Huzjak, 2006.) da pojedinac za kreativnost mora posjedovati bogat fond znanja iz kojeg traži nove strategije za rješavanje problema. Nadalje, kreativnost kao dio strukture produktivnog mišljenja koje vodi ka kreativnom produktu proučavali su Donald J. Treffinger i E. P. Torrance.

Zaključak

Daroviti (i kreativni) pojedinci su oduvijek bili nositelji civilizacijskog napretka, a to su pogotovo u modernim društvima u kojima su glavni razvojni resurs. Zbog toga se ranoj identifikaciji i mjerama potpore razvoja darovitih u suvremenim društvima pridaje osobit značaj. U tom sklopu posebnu ulogu ima odgojno-obrazovna ustanova. Vodeći se didaktičkim pristupima koji potiču darovitost učenika, a samim time i kreativnost, otvaramo vrata odgojno-obrazovnih ustanova i pripremamo učenike za novi svijet u kojemu se sve više treba njegovati različitost i posebnost svakog pojedinca. Posebnu usmjerenost na odgoj i obrazovanje darovitih učenika možemo uočiti i u Nacionalnom okvirnom kurikulumu za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (2010.), kao i u Pravilniku o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika iz 1990.

Zbog društvenog razvojnog potencijala sve više zemalja tretira obrazovanje darovitih kao područje obrazovanja od posebnog nacionalnog interesa. (Huzjak, 2006.) Znamo da su neke od velikih zemalja koje su bile u stanjima krize, upravo iz njih izašle kreativnim i inovativnim rješenjima, koje su bile odskočna daska pri izgradnji novog društva.

Literatura:

Bognar, L. i Matijević, M. (2002.): Didaktika, Školska knjiga, Zagreb

Cvetković-Lay, J. , Sekulić-Majurec, A. (1998.): Darovito je, što ću sa njim? , Alinea, Zagreb

Cooper, Eileen (1999.): A reflection: the Japanese approach to gifted and talented students: http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/search/detailmini.jsp?_nfpb=true&_ERICExtSearch_SearchValue_0=EJ583826&ERICExtSearch_SearchType_0=no&accno=EJ583826, dostupno 25. ožujka 2011.

Dottrens, R. (1962.): Individualizovana nastava, Veselin Masleša, Sarajevo

Freeman, J. (2001): Gifted children growing up; London: The Cromwell Press, Trowbridge, Wilts.

Vars, Gordon F. , Rakow, Susan R. (1993.): Making connections: Integrative curriculum and the gifted student: http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/search/detailmini.jsp?_nfpb=true&_ERICExtSearch_SearchValue_0=EJ472630&ERICExtSearch_SearchType_0=no&accno=EJ472630, dostupno 15. ožujka 2011.

Hallahan, P. D. & Kauffman, M. J. (1997.): Exceptional Children; Introduction to special education; Allyn and Bacon

Jelavić, F. (2008.): Didaktika, 5. dopunjeno izdanje, Naklada Slap, Jastrebarsko

Huzjak, M. (2006.): Darovitost, talent i kreativnost u odgojnom procesu, Odgojne znanosti, Vol. 8, br. 1, str. 289. – 300.

Karijašević, L. (2006.): Izazovi nastavnika u radu s nadarenom djecom, str. 287. – 305. , http://www.pf.unze.ba/nova/zbornici/PF_IV.pdf, dostupno 18. ožujka 2011.

Koren, I. (1989.): Kako prepoznati i identificirati nadarenog učenika, Školske novine, Zagreb

Marinović, L: Učenici s posebnim potrebama; darovitost , prezentacija <http://www.unizd.hr/LinkClick.aspx?fileticket=ZKTjr4y3c%2BA%3D&tabid=2472&mid=4387>, dostupno 16. ožujka 2011.

Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (2010.), Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa, Republika Hrvatska, Zagreb

Pastuović, N. (2005.): Odgoj i obrazovanje - bijeli dokument o hrvatskom obrazovanju - koncepcija promjena odgojno-obrazovnog sustava u Republici Hrvatskoj, 2002., Pedagogija, vol. 60, br. 1, str. 72. -103. ili na: http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/bela_knjiga-07-cro-hrv-t02.pdf, dostupno 16. ožujka 2011.

Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika, Ministarstvo prosvjete i kulture, Narodne novine", broj 59,1990.

Talent Identification and Development in the Arts: An Artistic/Educational Dialogue, http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/search/detailmini.jsp?_nfpb=true&_ERICExtSearch_SearchValue_0=EJ519824&ERICExtSearch_SearchType_0=no&accno=EJ519824, dostupno 23. ožujka 2011.

Watson, Sue : Advice For Teachers to Integrate Gifted Students into the Reg. Classroom, <http://specialed.about.com/od/physicaldisabilities/a/advicegifted.htm>, dostupno 11. ožujka 2011.

Anketa: Teorijski pristupi koji najviše potiču razvoj darovitosti, dostupna na <http://www.ufos.hr/moodle/mod/questionnaire/report.php?instance=106&sid=106&action=vall> , 27. ožujka 2011.

Snježana Kragulj, assistant

skragulj@ufos.hr

University of J. J. Strossmayera in Osijek

Faculty of Teacher Education in Osijek

Talent development didactic approaches

Summary:

The educational process is conditioned by a certain didactic orientation on basis of which different methods of education are shaped. Professors of didactics view differently certain orientations in the theory of the educational process, which is reflected in practice. The differences appear at different emphasis of certain aspects of the educational process, namely one dimension of a single educational process is emphasized.

The paper presents the results of attitudes of future teachers towards which didactic approach contributes most to the development of talent. Since they got familiar with these different approaches during the didactics course, we examined their relationship to sociocentric and pedocentric approach, scientific, artistic and working approach, adaptive and emancipatory approach, systematic and creative approach.

Key words: didactics, teaching, talent, sociocentric approach, pedocentric approach, scientific approach, artistic approach, working approach, adaptive approach, emancipatory approach, system approach, creative approach